

Rodoreda va fer a un monstre sagrat de la literatura", Apel·les Mestres (11), el poeta escriptor i artista polifacètic del Modernisme, producte de la Renaixença, gran humorista, que rep a la nostra periodista amb una gran naturalitat, cordialitat i grandesa a la vegada, i li dona una lliçó d'existència. Apel·les Mestres, en aquells moments quasi invident, i que morirà dos anys més tard, li dona una prova de fortlesa notable i ella en surt trasbalsada, però favorablement.

Hi són entrevistats altres escriptors com Plàcid Vidal, Alfons Maseres i Llucietà Canyà (12) i un dibuixant aleshores de moda: Santsalvador (13).

La tasca de Mercè Rodoreda a "Clarisme" fou breu, però també ho fou l'existència de la revista, però ens atrevim a assegurar que el seu treball va ésser positiu en tots els sentits.

D'altra banda, no sabem si aquesta seva tasca a la revista es va limitar als articles signats amb el seu nom; ja que aquesta publicació, com ja hem fet notar abans, és plena de col·laboracions més o menys incisives però signades quasi sempre amb originals i divertits pseudònims com "Aspirant", "Just d'Esvern", "Hari-Hara", etc. Algú podria potser desemmascarar aquests periodistes entremaliats i disfressats?

L'experiència de Mercè Rodoreda com a periodista autodidacta haurà d'ésser considerada com a element integrant de la seva obra literària, i tinguda en compte a l'hora d'interpretar-la en la seva totalitat.

- (1) Clarisme", núm. 1, (1-X-1933) p. 2.
- (2) Ivi, núm. 10, (23-XII-1933), p. 1.
- (3) Ivi, núm. 11, (30-XII-1933) p. 2.
- (4) Ivi, núm. 5, (18-XI-1933) p. 3.
- (5) Ivi, núm. 5, (18-XI-1933).
- (6) Ivi, núm. 6, (25-XI-1933).
- (7) Ivi, núm. 8, (9-XII-1933) p. 2.
- (8) Ivi, núm. 9, (16-XII-1933), p. 2.
- (9) Ivi, núm. 12, (6-I-1934) p. 2..
- (10) Ivi, núm. 14, (20-I-1934) p. 2.
- (11) Ivi, núm. 21, (10-III-1934) pp. 1 i 3.
- (12) Ivi, núm. 32, (26-V-1934) p. 1; Ivi, núm. 35, (13-VI-1934) p. 1; Ivi, núm. 36 (23-VI-1934) p. 1.
- (13) Ivi, núm. 26, (14-IV-1933).

«Ramona, adéu»

R. C.

Montserrat Roig acaba de publicar la seva primera novel·la. Es titula Ramona adéu, i en ella retorna als ambients i personatges que presentà en el recull de contes Molta roba i poc sabó, que guanyà el premi Víctor Català de l'any 71. Llavors ja ens presentava tres generacions de Ramones, "mundetes", voltades de les tres situacions ambientals que les caracteritzen: principis de segle, conflicte bèl·lic i moment actual. Ara, a Ramona adéu, aquestes persones i mons deixen d'ésser pinzellades per prendre l'ambició de tres cossos narratius que juxtaposats entre si, a manera de contraris i paral·lels, volen arribar a una mateixa conclusió: la crisi d'una petita burgesia que, sense un paper social, incapaç de transformar-se, no troba altra sortida que continuar surant. Aquesta conclusió general escèptica es contraposa amb cada final particular. Individualment, les tres protagonistes resolen el seu problema d'una manera que a elles sí que els sembla vàlida. Es així com, només pel fet de posar en perspectiva històrica tres historietes sentimentals, l'autora aconsegueix una constant de classe, i, a més, en ésser femenines les protagonistes, presenta també la funció de la dona dins aquesta constant.

Aquests tres cossos narratius van precedits d'un pròleg que es continua a l'epíleg. La funció que té dins l'obra, és la de situar el conflicte bèl·lic com a clau per a comprendre aquesta generació intermèdia entre l'actual i la de principis

de segle. La inestabilitat que mostra la protagonista contrasta amb la seguretat d'acció que tenen les altres dues.

En general, aquest fragment inicial i final resulta la part més poètica del llibre. La que tracta de la "mundeta" dels anys seixanta sembla la més ben travada, però en canvi no tan atractiva com la referent a la primera i segona generació; especialment aquesta darrera per la seva major elaboració.

Tot i que en alguns moments l'autora cau en alguna ingenuïtat, en alguns esquematismes ideològics i argumentals, o està massa preocupada a mostrar un criteri a risc de disminuir l'amplitud del fet, es pot dir que Ramona adéu és una novel·la amb una estructura coherent i funcional que permet el desenvolupament progressiu de l'obra cap en un propòsit preconcebut.

La seva lectura, agradable i fàcil, s'emporta tothom qui obra la primera pàgina. Pel que fa al llenguatge, si bé de vegades no disposa de la fluïdesa que desitjaríem, és elaborat amb cura i amb un lèxic abundós.

Ramona, adéu se situa dins la novel·la catalana com una manifestació digna d'ésser considerada tant pel que és en si com pel que ofereix de promesa.

"Ramona, adéu".

Col·lecció "El balanci".

Edicions 62 - Barcelona, 1972.

ELS CORRENTS DEL TEATRE CATALA

(acabament)

Xavier Fàbregas

III

Durant la dècada que ara ens ocupa el modernisme es manifesta, però ho fa amb una notòria debilitat. Ignasi Iglésias estrenava algun drama que no assoleix el ressò dels que va estrenar a tombant de segle, Juli Vallmitjana fa diversos intents per a donar un teatre curull d'exotisme amb els seus drames d'ambient gitano El barander (L'alcalde) (1923) i La car-

vana perduda (1927), que no tenen l'acceptació de les seves peces anteriors; Apelles Mestres dona encara una obra de certa entitat —**Els fariseus** (1928)— i Ambrosi Carrion troba cada cop una audiència més precària: **El fogueral** (1925). A les darreries de la dècada Ramon Vinyes, autor menor que havia pres part en la bohèmia modernista de principis de segle, torna d'una llarga estada a Amèrica decidit a fer la guerra al teatre noucentista al qual acusa de superficial, d'intranscendent i ensopit. "Un diàleg de teatre —diu en una conferència pronunciada el 1929— ha de traduir fondàries, sentiments, lirismes, coloracions, èxtasis, benestar" i manifesta que "cribarem per l'adveniment d'un teatre antiburgès, d'un teatre autènticament del poble". Ramon Vinyes fa aportacions valuoses en el terreny de la teoria, assenyala autors moderns desconeguts encara a casa nostra, com per exemple Bertolt Brecht, però en tant que autor no està a l'altura d'allò que propugna. Les seves obres més interessants, entre les quals citarem **Racó de xiprers** (1927) i **Peter's bar** (1929), presenten una ascendència expressionista i porten a terme una creació de llenguatge que no acaba de reeixir.

Durant el període que comentem pren volada al Paral·lel un teatre poc exigent en el fons i en la forma, sense altre propòsit que el passatemps, però que compta amb una àmplia base demogràfica i que posseeix una remarcable importància en tant que fet social. Aquest teatre crea els seus propis ídols, tant pel que fa als actors com pel que fa als autors, i persones de prestigi no desdenyen pas de col·laborar-hi; així el Russinyol dels darrers anys explota els seus remarcables dots per la sàtira escrivint peces d'encàrrec per al popular actor Avelí Galceran, peces que de vegades signa amb el seu nom veritable, de vegades amb el pseudònim de Jordi de Peracamps.

Aquest teatre no se'ns presenta com un bloc monolític; podem distingir-hi diverses subdivisions. Conrea, d'una banda, un costumisme enyoradís que falseja la Barcelona finisecular, ja desapareguda però viva encara en el record, i posa en escena hàbitus i tradicions passades, ja amb un to jocós i de bonhomia, i ja utilitzant els recursos del melodrama senti-

mental. Josep Amich i Bert, que fa cèlebre el pseudònim d'Amichatis, i Gastó A. Màntua, són dos dels autors més populars dins el gènere i signen en col·laboració obres que es fan centenàries, com **Baixant de la Font del Gat o la Marieta de l'Ull Viu** (1922). Gastó A. Màntua va conèixer repetidament l'èxit: **Un milionari del Putxet** (1927), **La veïna del terrat** (1930), etc. Altres autors que cal esmentar són Salvador Bonavia, amb **La puntaire** (1927), Alfons Roure, amb **La reina del mercat** (1927) i **La florista de la Rambla** (1928), entre moltes d'altres; Joaquim Montero, amb **Un miracle a Barcelona o la qüestió és passar l'estona** (1924); el gènere va ésser perllongat ja a la dècada dels 30 i amb unes característiques lleugerament diferents per Lluís Elias, que va guanyar ben aviat el favor del públic: **Madame** (1934), **La Lili vol viure** (1935), etcètera. Una miça més de gruix tenen les peces de Lluís Capdevila, en algunes de les quals l'autor recull l'ambient dels barris baixos però ara des de l'òptica, un xic sofisticada, de la bohèmia artística i amb un ús hàbil dels recursos melodramàtics; representativa dins la producció d'aquest autor és **La tragèdia del xalet** (1921). D'altra banda, dins aquest corrent popular, apareix un vessant vodevil·lesc que de vegades és a freq de la pornografia i que es forneix tant de traduccions franceses com de productes autòctons. Josep Santpere és el gran actor del gènere i el seu nom no sols cobreix tota una època sinó que ha esdevingut mític per a la posteritat immediata; alguns autors li dediquen obres com és el cas de Joaquim Montero i Amich i Bert que escriuen en col·laboració **Les temptacions de Santpere** (1923). Citem, també de Joaquim Montero, **Fins el dimoni porta baynes** (1924) i **El "Papitu" Santpere** (1933).

L'"alta comèdia" d'ambient burgès incorpora, al tombant de la dècada i sobretot amb l'adveniment de la República, uns autors nous que vénen a enriquir-la amb un sentit crític desconegut fins llavors; sense trencar els motlles del gènere, el que abans no era més que exposició d'uns conflictes individuals comença de traïr ara la representativitat d'una crisi col·lectiva, la de la classe rectora, que veu perillar un ordre social fins fa poc instal·lat sobre uns fonaments sòlids, o

així ho semblava. L'actitud reticent o de franca hostilitat dels capdavanters de la política burgesa i conservadora davant la República correspon perfectament al plantejament de crisi que els nous autors de l'"alta comèdia" fan a partir del teatre.

Així, l'estrena de **La llotja** (1927), de J. Millàs-Raurell, causa un escàndol de certa consideració. I aquest autor, després de donar una obra breu d'ambient gitano, **Xandí** (1930), aigüafort vigorós que pot posar-se sense desdir-ne al costat de les peces de Vallmitjana, prossegueix la seva actitud crítica de la burgesia per mitjà de drames ambiciosos, molt acurats en la descripció psicològica dels personatges, però completament respectuosos pel que respecta a la forma dramàtica; **La mare de Hamlet** (1931) i **Apte per a senyores** (1932), en són dos bons exemples. Dins una línia semblant s'inserix el teatre de Carme Montoriol, autora de **L'abisme** (1933) i **Avarícia** (1936).

L'autor que ha de portar aquesta actitud a les seves darreres conseqüències és Joan Oliver que, en tant que poeta, fa cèlebre el seu pseudònim de Pere Quart. Escriptor d'extracció burgesa, dotat extraordinàriament per al dicteri i el sarcasme, Joan Oliver descompon la moral burgesa amb la mateixa precisió que un cubista descompon els elements del paisatge que pinta. En efecte, amb una gran economia d'elements dramàtics, la qual cosa permet de resseguir millor els perfils, Joan Oliver fa conèixer **Cataclisme** (1935) i **Cambra nova** (1937) —que segons sembla estava escrita des de 1923— i utilitza recursos simbolistes a **Allò que tal vegada s'esdevingué** (1936), obra que preludia ja les actituds revolucionàries adoptades per l'autor durant la Guerra Civil.

Els anys de la República pren volada un teatre polític de signe democràtic i nacionalista que havia maldat per manifestar-se durant la Dictadura. Aquest teatre, modest pel que fa a la seva forma, exposa de forma planera les aspiracions de les capes treballadores. Representat als ateneus obrers, a les cooperatives, arriba, però, als teatres del centre de la ciutat en més d'una ocasió. Víctor Mora, que forneix els llibrets de diverses sarsueles, és un dels seus representants més populars que havia ja assolit de fer-se conè-

xer amb anterioritat a l'any 31. Citem com a representatives d'aquest autor **Cançó d'amor i de guerra** (1926), **La legió d'honor** (1930) i **La revolta** (1930). Les aspiracions nacionalistes resten reflectides amb vehemència al teatre de Josep Burgas: **Jordi Erin** (1906), **El drap sagrat** (1920), **Els esclaus de la terra** (1933).

En esclatar la Guerra, els corrents teatrals es radicalitzen; així segueix, d'una banda, el teatre d'evasió, entestat a voler ignorar la gravetat dels esdeveniments, i de l'altra qualla un teatre compromès, conscient que la seva aportació ha d'ésser la d'un plantejament correcte de la situació revolucionària. L'arribada a Barcelona, el 1937, del director alemany Erwin Piscator, que és declarat hoste d'honor de la Generalitat, fa que al seu entorn sorgeixin diverses empreses teatrals de signe polític que troben llur òrgan d'expressió al butlletí titulat "TIR", inicials de "Teatre Internacional Revolucionari".

Entre les obres més interessants que tracten el tema de la guerra i que es deuen a autors del país cal esmentar **Fang a les ales** (1937), de Joan Merli, on són analitzades les diferents reaccions dels membres d'una família burgesa davant les ideologies en pugna; **Comiats a trenc d'alba** (1938), de Ramon Vinyes, on l'autor, deixant de banda totes les seves recerques formals anteriors, narra una anècdota del front amb un realisme brutal, directe, tendent a mostrar la raó per la qual lluiten els camperols; i, sobretot, cal esmentar **La fam** (1938), de Joan Oliver, fruit de la lògica evolució de l'autor davant l'ensulsiada de l'ordre burgès i el triomf de les forces populars. A **La fam** Joan Oliver contraposa les actituds oposades de dos homes, Nel, disciplinat, organitzador eficient dels quadres del partit, i Samsó, anàrquic, capaç de passar a l'acció en el moment decisiu quan Nel és presa de dubtes. Nel i Samsó esdevenen dos prototipus necessaris, útils a la revolució en moments distints del seu desenvolupament.

Amb l'acabament de la guerra es clou tota una etapa del nostre teatre. A partir de 1939 la majoria dels autors i dels actors que havien animat la nostra escena són fora del país, part d'ells a França, part a Amèrica Llatina. A més, el teatre en llengua catalana és rigorosament in-

terdit, com ho és la literatura en qualsevol de les seves manifestacions, i caldrà esperar l'any 1945 perquè amb la derrota de les potències de l'Eix les condicions comencin d'assuaujar-se. Finalment, el primeres representacions.

Són dos els autors d'avantguerra amb Bartolomé Barba Hernández, autoritza les 1946, el governador civil de Barcelona, un sòlid prestigi que es disposen de continuar llur obra sota les noves circumstàncies: Carles Soldevila i Josep Maria de Sagarra. El primer no hi reïx perquè el món civilitzat, ple d'alambinaments psicològics que intenta de perllongar, ha restat destruït no sols a la Península sinó fins a tota l'Europa desmoralitzada de la postguerra. Josep Maria de Sagarra, en canvi, inicia un dels experiments més honestos de la seva llarga carrera, i elabora una obra modernista, vagament maeterlinckiana, despullada del folklorisme fàcil que l'havia amarat el 1936: **El prestigi dels morts** (1946), on abandona el vers per emprar una prosa poètica molt rica en imatges. Dins una tendència semblant cal col·locar les obres següents de Sagarra, **La fortuna de Silvia** (1947), **La Galatea** (1948) i **Ocells i llops** (1948). L'escassa acceptació que el públic dispensa a aquestes obres decideix Josep Maria de Sagarra de tornar a la vella fórmula del poema dramàtic i així amb **L'hereu i la forastera** (1949), confegeix un drama de vers llampant i acoloridament folklorista. Més endavant l'autor temptarà altres formes teatrals que havia provat ja en la seva joventut, com l'"alta comèdia" psicologista, ara amb una problemàtica pseudoreligiosa, i coneixerà l'èxit, com amb **La ferida lluminosa** (1954), o el fracàs, com amb **La paraula de foc** (1955). Cada vegada, però, el seu teatre esdevindrà més allunyat dels corrents dramàtics vients i mancarà progressivament d'interès.

En general el teatre català immediatament posterior a 1946, impossibilitat per les disposicions administratives de prendre contacte amb l'escena europea, car no són autoritzades les traduccions, i impossibilitat també de referir-se a la realitat que el circumda i fer-ne l'anàlisi, es refugia en els mites folklòrics i es converteix en un teatre "regional" dòcil i domesticat. Així, triomfen a l'escena autors **boulevardiers** de to menor, com Lluís Elías

...**Baltasar** (1946), **Bala perduda** (1951)—o Jaume Vilanova —**Jo seré el seu gendre** (1956).

Els autors de les noves generacions que veuen en el teatre alguna cosa més que el pur entreteniment no assoleixen d'arribar a l'escena, en part per les limitacions de la censura, en part per la indecisió dels empresaris que desconfien no de l'experimentació, sinó de la simple plúció.

Aquest quadre comença de variar el 1955 amb l'autorització de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona, grup teatral d'adscripció burgesa però que es mostra obert a tots els corrents i totes les col·laboracions. L'Agrupació estrena obres d'autors estrangers, intentant de recuperar els anys escolats en el buit, i promou els nous autors catalans, alguns dels quals aviat assoliran un sòlid prestigi. Frederic Roda és el principal promotor, director i fins i tot actor d'aquesta empresa renovadora. Dissolta per disposició governativa en estrenar **L'òpera de tres rals**, de Bertolt Brecht, el 1963, l'Agrupació Dramàtica de Barcelona deixava, en expirar, altres agrupacions independents de diverses tendències les suals seguirien i eixamplarien la tasca iniciada.

En general, hom pot dir que en els darrers anys el teatre independent, envigorit amb l'aportació de les joves promocions, ha arraconat el vell teatre professional i intenta, amb fortuna vària, l'assalt dels seus reduïts. Dins aquesta dialèctica cal enfocar la panoràmica del teatre català actual.

La ràpida visió del teatre català que acabem de presentar, sens dubte excessivament esquemàtica, restaria incompleta sense l'esment dels principals actors que han defensat les obres damunt l'escenari, sovint de manera convincent i brillant. Destacaren abans de la guerra Enric Borràs, Margarida Xirgu, Jaume Borràs, Emília Baró, Enric Giménez, Ramon Martori i Josefina Tàpies, entre molts d'altres. Com a pont entre el teatre d'abans de la guerra i el de després trobem els noms de Maria Vila i Pius Daví.

Xavier FABREGAS